

Михайло Ю. Писар,
студент У курсу
історичного факультету,

Микола М. Вегеш,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України

СТЕПАН КЛОЧУРАК І ГУЦУЛЬСЬКА РЕСПУБЛІКА

В жовтні 1918 р. в Ясіні утворилась Гуцульська народна рада, яка проголосила Гуцульську Республіку. Ця славна сторінка в історії краю була в центрі уваги істориків. Про неї писали і зарубіжні, і вітчизняні дослідники, очевидці і активні учасники подій (С.Клочурак, А.Штефан, А.Куциньський, К.Крофта, Ю.Химинець, П.Стерчо, М.Болдижар, М.Вегеш, В.Піпаш).¹ Короткочасне існування Гуцульської Республіки важко собі уявити без Степана Клочурака.

Степан Клочурак народився 27 лютого 1895 р. в селі Ясіня у заможній селянській родині. Після закінчення сільської школи, продовжив навчання в ужгородській і сигітській гімназіях. У 1914 р. Клочурак записався до Правничої академії в Сироті, але з початком першої світової війни, вона була закрита. На початку 1915 р. С.Клочурака призвали до австро-угорської армії і після короткого вишколу відправлено на російський фронт. Відомий дослідник життя і діяльності Клочурака професор Микола Мушинка писав, що за бойові заслуги під час військових баталій, майбутньому керівнику Гуцульської Республіки було присвоєно звання підпоручника (хорунжого) і нагороджено срібною медаллю. У боях під Берестечком він був важко поранений і майже рік лікувався у Кошицях та Будапешті. Війну закінчив у 1918 р. в Празі.²

Капітуляція Австро-Угорщини в першій світовій війні, розпад її як єдиного державного організму створили сприятливі умови для активізації національно-визвольних змагань закарпатських українців. Одним із найбільш революційних центрів Закарпаття була Гуцульщина.

8 жовтня 1918 р., у день святого Дмитра, відбулися збори всього населення Ясіня. До речі, жодного контролю за їх ходом не було. Відкрив збори і привітав присутніх Дмитро Іванк, попросив-

ши С.Ключурака керувати ними. Виступ останнього був надзвичайно емоційним, патріотичним й діловим. "Я впевнений, - говорив Ключурак, - що між членами ради не буде спору, у всіх нас є одна мета, одна ціль - з'єднатися зі своїми кровними братами українцями, з'єднання з Україною. Але щоб ніхто не сумнівався у цьому, я ставлю це питання на голосування: "Хто за з'єднання з Україною, хай піднесе руку!".³ Жодного голосу проти не було. Результатом зборів було обрання місцевої ради із 42-х членів. За пропозицією С.Ключурака щойно створена організація дістала назву "Українська Народна Рада в Ясіні". На засіданні ради було вирішено доручити С.Ключуракові передати урядові ЗУНР рішення ясінянських гуцулів про возз'єднання з Україною.

За домовленістю з ясінянською делегацією та військовими в Коломиї, в ніч з 7 на 8 січня 1919 р. було призначено повстання. Звечора 7 січня - в перший день різдвя - ясінянці колядували. Переходячи від однієї хати до іншої, група "колядників" остаточно узгоджувала організаційні моменти. Приблизно в той же час група, що приїхала з Коломиї, розбрóїла прикордонників в Лазенщині - за 7 км від Ясіня. Залишивши там невелику залогоу, решта групи вирушила до Ясіня. Об'єднавшись, обидві групи напали і обеззброїли угорських солдатів, що охороняли залізничну станцію та інші об'єкти. Повстанці захопили казарму і заарештували солдатів, що були в ній. Скільки було заарештовано солдатів? Дослідники і мемуаристи наводять різні цифри. М.Лушинка називає цифру 620 чоловік.⁴

8 січня 1919 р. С.Ключурак проголосив самостійну і незалежну Гуцульську Республіку. Того ж самого дня було оголошено про збройний наступ проти угорців із метою звільнення території Потисся аж до Сиготи. Війська виступили 14 січня. Вранці наступного дня захоплено Требушани (нині Ділове) і Великий Бичків. Українське військо наблизилося до Мараморш-Сигота.

Відзначимо, що населення цього регіону привітно зустріло повстанське військо. Зокрема, біля села Вільховатого передовий відділ зустрів групу місцевих жителів на чолі зі своїм священником, які рухалися їм назустріч. Значна частина місцевих приєдналася до повстанців, за що священник їх благословив.⁵

Після звільнення В.Бичкова там зразу почали формуватися добровільні гуцульські частини, які мали вирушити у напрямку на Хуст. Однак до цього справа не дійшла: завадили трагічні події 17 січня.

Степан Ключурак у боях з румунами участі не брав: він готував до боїв нові загони гуцулів. А тим часом "у Сигітській Коморі гуцульські загони потрапили у румунську пастку і зазнали поразки: 18 гуцульських вояків було вбито, 39 поранено, а велика частина потрапила в полон".⁶

Незважаючи на короткочасність свого існування, у діяльності Гуцульської Республіки прослідковуються окремі елементи державотворення. З ініціативи С.Ключурака та його соратників у Ясіну та околицях організовується адміністрація, яка бере на себе контроль і керівництво 20 тисячами населення. В селі було знову організовано збройні частини числом 400 чоловік для охорони місцевого населення. Вони виконували функції міліції і прикордонників. Таким чином, Гуцульська Республіка стала маленькою самостійною одиницею зі своєрідним парламентом – Гуцульською народною радою. Всі справи республіки обговорювали на засіданнях Ради, які були відкритими. Владу Гуцульської Республіки було поділено на чотири секції:

- секція військових і зовнішніх зв'язків (голова С.Ключурак, заступники – В.Климуш і Д.Німчук);
- секція внутрішня (М.Іванюк, комендант міліції М.Могарник);
- секція господарства (Тимчук, підсекція лісова – Ключурак-батько);
- секція харчова (Ю.Кабалюк).⁷

Військовим комендантом і головою Гуцульської народної ради був Степан Ключурак. Військо мало відзнаки української армії. В ньому існувала досить сувора дисципліна. Грабунків не було. В.Тренджа-Донський писав, що за дрібні конфлікти, сварки, плятику, тощо староста Іванюк судив винуватців кількогодінною чи кількадевнію примусовою оупільно-корисною працею.⁸

В 1939 р. гуцули прийняли рішення щороку увічнювати і урочисто відзначати день проголошення Гуцульської Республіки, без існування якої не могло бути і Карпатської України. Загальновідомим є і той факт, що уряд А.Волошина за заслуги гуцулів в боротьбі за незалежність краю, дозволив скликати Сойм у Рахові і тільки в силу об'єктивних обставин цього не сталося.

Немає сумніву, що Гуцульська Республіка залишила помітний слід в історії визвольної боротьби закарпатських українців, а її історія повинна бути в центрі уваги дослідників. Це стосується і увіковічення пам'яті президента Гуцульської Республіки Степана Ключурака.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ключурак С. До волі: Спогади.-Нью-Йорк,1978; Штефан А. За правду і волю.-Торонто,1981.-Книга друга; Химилець М. Закарпаття - земля української держави.-Ужгород,1992; Стерчо П. Карпато-українська держава.-Торонто,1965; Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами.-Ужгород,1993; Вегеш М., Нисар М. Гуцульська Республіка//Карпатська Україна.-1994.-#26,27,28; Піпаш-Косівський В. Правда про Гуцульську Республіку//Новини Закарпаття.-1992.-14 березня.
2. Мушинка М. Лицар волі. Життя і політично-громадська діяльність Степана Ключурака.-Ужгород,1995.-С.7-12.
3. Ключурак С. Названа праця.-С.106.
4. Мушинка М. Названа праця.-С.21.
5. Штефан А. Названа праця.-С.218.
6. Мушинка М. Названа праця.-С.26-27.
7. Піпаш-Косівський В. Названа праця.
8. Гренджа-Донський В. Твори.-Т.УІ.-Вашінгтон,1986.-С.153.